

محتوای نوشتاری کتاب تاریخ معاصر سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹	به نام خدا معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری تاریخ تولید شده در استان مرکزی	درس ۱ کانال تخصصی تاریخ من @tariKhemar3 نام طراح: فریبا دارابی
---	--	--

عنوان درس : حکومت قاجار از آقا محمد خان تا محمد شاه

اهداف یادگیری: آشنا شدن دانش آموزان با تاریخ معاصر ایران و حکومت قاجار

انتظارات پس از مطالعه: دانش آموز چگونگی تشکیل حکومت قاجار و مناسبات سیاسی و نظامی و اقتصادی ایران را فرا گیرد.

❖ بنیاد سلسله قاجار

ایل قاجار یکی از ایل ها و عشایر بزرگ ایران به شماره می آید.

ایل قاجار از ترکمانان بودند که در زمان مغول به ایران کوچ کردند.

ایل قاجار بهنگام تشکیل سلسله صفوی توسط شاه اسماعیل به یاری او پرداختند و جزو قزلباش ها شدند.

رهبر قاجارها محمد حسن خان قاجار جان خود را بر سر دستیابی قدرت از دست داد و فرزندش آقا محمد خان به اسارت کریم خان زند در آمد.

حکومت قاجار توسط آقا محمد خان قاجار و با غلبه او بر لطفعلی خان زند آخرین فرمانروای زند بوجود آمد .

آقا محمد خان شهر تهران را بعنوان پایتخت خود انتخاب نمود .

❖ تلاش برای اعاده حاکمیت ایران بر قفقاز

آقا محمد خان برای اعمال حاکمیت دوباره ایران بر ایالت های شروان و گرجستان به منطقه قفقاز لشکر کشی نمود و در اولین حمله خود توانست شهر تفلیس را تصرف نماید اما در لشکر کشی بعدی توسط عده ای از همراهانش به قتل رسید.

❖ هجوم سیاسی و نظامی استعمار گران اروپایی به ایران

جنگهای ایران و روسیه

جنگهای ایران و روسیه طی دو مرحله در زمان حکومت فتحعلیشاه قاجار صورت پذیرفت مرحله اول جنگ های ایران و روسیه با حمله های پی در پی روسیه به ایالت های گرجستان و سپس سایر ایالت ها شروع شد که دوره اول این جنگها با شکست ایران به اتمام رسید و منجر به انعقاد قرارداد گلستان شد.

❖ مفاد عهدنامه گلستان

۱- ایالات داغستان و گرجستان و شهر های باکو و دربند و شروان و قره باغ به روسیه واگذار شد. (ذکر سه مورد کافی است)

۲- حق کشتیرانی در دریای خزر از ایران سلب شد.

۳- روسیه نیابت سلطنت عباس میرزا را به رسمیت شناخت. (این بند آخر عهدنامه گلستان به منزله نادیده گرفتن استقلال کشور ایران بود)

❖ مرحله دوم جنگ های ایران و روس

• علت آغاز جنگ دوره دوم :

۱- بد رفتاری روس ها با ساکنان ولایت هایی که طبق عهدنامه گلستان به آن کشور واگذار شده بود.

۲- مبهم بودن خطوط مرزی بین ایران و روسیه

• نتیجه جنگ دوم ایران و روس

کانال تخصصی تاریخ من @tarikheman3

۱- شکست ایران در این جنگ منجر به انعقاد قرار داد ترکمانچای شد

۲- بی کفایتی دربار ایران مشخص شد

❖ مفاد عهدنامه ترکمانچای

۱- علاوه بر سرزمینهایی که در عهدنامه گلستان به روس ها واگذار شده بود ایروان - نخجوان و بخشی از دشت مغان از ایران جدا شد (ذکر دو مورد کافی است)

۲- ایران متعهد به پرداخت پنج میلیون تومان غرامت به روسیه شد.

۳- برقراری حق کاپیتولاسیون یا قضاوت کنسولی برای اتباع روسیه در ایران

❖ ایران در دام رقابت و توسعه طلبی فرانسه و انگلستان

الف - روابط ایران و فرانسه

ناپلئون بناپارت امپراتور فرانسه بود که چون در حمله مستقیم به انگلستان ناتوان بود تصمیم گرفت با تصرف مستعمره های انگلستان این کشور را شکست دهد. ناپلئون قرار داد فین کن اشتاین را با ایران امضا نمود.

• مفاد عهدنامه فین کن اشتاین

۱ - فرانسه متعهد صد ایران را در جنگ با روسیه کمک کند .

۲- ایران به انگلستان اعلان جنگ دهد و با افغانها برای حمله به هندوستان متحد شود .

۳- ایران اجازه عبور لشکر ناپلئون از ایران را به فرانسه داد .

• سرانجام عهدنامه فین کن اشتاین

پس از آنکه فرانسه با روسیه صلح کرد و عهدنامه تیلسیت بین این دو کشور به امضا رسید ، فرانسه به تعهدات خود به ایران پشت نمود و آنها را زیر پا گذاشت .

ب- روابط ایران و انگلستان

در دوران فتحعلیشاه قاجار دو قرارداد بین ایران و انگلیس بسته شد :

- عهدنامه مجمل : انگلستان تعهد کرد هرگاه ایران مورد حمله نظامی دولت های اروپایی قرار بگیرد به ایران کمک مالی نموده و نیروی نظامی در اختیار این کشور قرار دهد.
- عهدنامه مفصل : دومین عهدنامه بین ایران و انگلستان که طی آن هر دو کشور تعهداتی را نسبت به هم پذیرفتند .

الف- تعهدات ایران به انگلستان

۱- قبول حکمیت نماینده انگلیس در اختلاف مرزی خود با روسیه .

۲ - خود داری از بستن قرار داد با روسیه یا هر دولت سومی که دشمن انگلستان است .

۳ - استخدام نکردن افسر و افراد نظامی برای آموزش سپاه ایران از کشورهای دشمن انگلیس .

ب- تعهدات انگلستان به ایران

۱- اگر دولت دیگری قصد حمله به ایران را داشت انگلیس حتی المقدور به ایران کمک و مساعدت نماید.

۲ - انگلستان از کمک به افراد شورشی و شاهزادگان قاجار که علیه تاج و تخت پادشاه قاجار قیام کنند خودداری نماید .

❖ جنگ هرات

شهر هرات در سرزمین افغانستان دروازه ورود به کشور هندوستان محسوب می شد .

انگلستان با تحریک کامران میرزا حاکم هرات قصد جدا نمودن این منطقه را از ایران داشت.

❖ روسها به دو دلیل ایران را در جنگ با حاکم هرات تشویق می کردند

۱ - رقابت با انگلیس و به خطر انداختن مستعمره این کشور (هندوستان)

۲ - مشغول شدن ایران به جنگ با هرات باعث می شد تا ایران از پس گرفتن سرزمین های از دست رفته

خود که با دست روسیه افتاده بودند غافل شده و این موضوع را فراموش کند

سرانجام جنگ هرات:

انگلیسی ها ایران را تهدید به اشغال نموده و جزیره خارک را هم اشغال نمودند و چون روسیه با توجه به

تشویق های قبلی خود نسبت به جنگ ایران با هرات حمایت عملی انجام نداد محمد شاه قاجار از حمله به

هرات صرف نظر کرد.

❖ معاهده ارزنه الروم دوم

در زمان محمد شاه قاجار اختلافات مرزی بین ایران و امپراتوری عثمانی بالا گرفت با میانجی گری انگلیس و

روسیه میرزا تقی خان فراهانی به نمایندگی از ایران راهی کشور عثمانی شد و پس از مذاکره های بسیار قرار

داد صلح ارزنه الروم بین دو کشور ایران و عثمانی بسته شد .

❖ مفاد عهدنامه ارزنه الروم دوم

۱ - ایران از ادعای خود درباره سلیمانیه دست بردارد.

۲ - دولت عثمانی حاکمیت ایران بر خرمشهر و ساحل چپ اروندرود و کشتی رانی ایران در این رودخانه را به رسمیت بشناسد.

۳ - دولت عثمانی متعهد شد که از آزار و اذیت مسافران ایرانی که برای زیارت راهی سرزمین عراق می شدند خودداری کند.

سوال های نمونه

۱. به موجب چه قراردادی ایران از حق کشتیرانی در دریای خزر محروم شد؟
۲. منظور از حق کاپیتولاسیون در قرارداد ترکمانچای چیست؟
۳. دو اصل معاهده ارزنه الروم را بیان کنید.
۴. چرا روس ها ایران را در حمله به هرات تشویق می کردند؟
۵. چرا فرانسه خواستار ایجاد رابطه با ایران در دوره قاجار بود؟

کانال تخصصی تاریخ من @tarikheman3